

dr Myron Babjak
dr Jurij Vovk
dr Liudmiła Peszynkova

Wydział Ekonomii i Marketingu
Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franko w Drohobyczu

Problemy odtworzenia kapitału ludzkiego na przykładzie miasta Drohobycza (Ukraina)

WPROWADZENIE

Postindustrialny czynnik społeczno-ekonomicznego rozwoju, uwarunkował pojawienie się nowego ekonomicznego pojęcia, jakim jest ludzki kapitał. Proces jego powstawania i rozwoju warunków gospodarczych i społecznych, jest jednym z najpilniejszych zadań stojących przed każdym społeczeństwem. Ogromną przewagę w tworzeniu stabilnych warunków dla wzrostu jakości życia, tworzenia i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwa obywatelskiego, uzyskały kraje z nagromadzonym jakościowym ludzkim kapitałem, czyli kraje z wykształconą, zdrową i optymistyczną ludnością, konkurencyjnymi fachowcami światowego poziomu we wszystkich rodzajach działalności ekonomicznej, w edukacji i nauce, w zarządzaniu i innych dziedzinach.

Kierunek naukowy światowej myśli ekonomicznej, który rozwija system poglądów, wyrażonych w koncepcji „ludzkiego kapitału”, jest obecnie w fazie swego rozwoju i poszukiwań, które charakteryzują się wysokim poziomem konkretnych badań naukowych. W początkach teorii kapitału ludzkiego firmowali je tacy klasycy myśli ekonomicznej jak: W. Petty, A. Smith, D. Ricardo, K. Marks i Dzh. Mil. Uznanie człowieka jako szczególnego rodzaju kapitału w latach 60. XX wieku powiązано z takimi nazwiskami jak: T. Schulz, H. Becker, H. Bouyenom, Dzh. Kendryka, L. Turou i M. Blauha.

Celem artykułu jest identyfikacja czynników wpływających na odtworzenie kapitału ludzkiego miasta.

Po raz pierwszy termin „kapitał ludzki” wykorzystał Theodore Schultz, a jego zwolennik Gary Becker rozwinął tę ideę, uzasadniwszy skuteczność inwestycji w kapitał ludzki i sformułował ekonomiczne podejście do zachowania ludzkiego w otoczeniu [Becker, 2003, s. 54].

Ekonomiczne spojrzenie na kapitał ludzki formowało się stopniowo i w pierwszym etapie ograniczało się do zasobów wiedzy i zdolności człowieka do pracy. Ponadto długi czas kapitał ludzki uważano jako społeczny czynnik rozwoju, czyli kosztowny czynnik z punktu widzenia teorii ekonomicznej. Uważano, że inwestycje w edukację i kształcenie są nieproduktywnymi. W drugiej połowie XX wieku podejście do kapitału ludzkiego nieco się zmieniło, wywołując także zmianę definicji tego pojęcia.

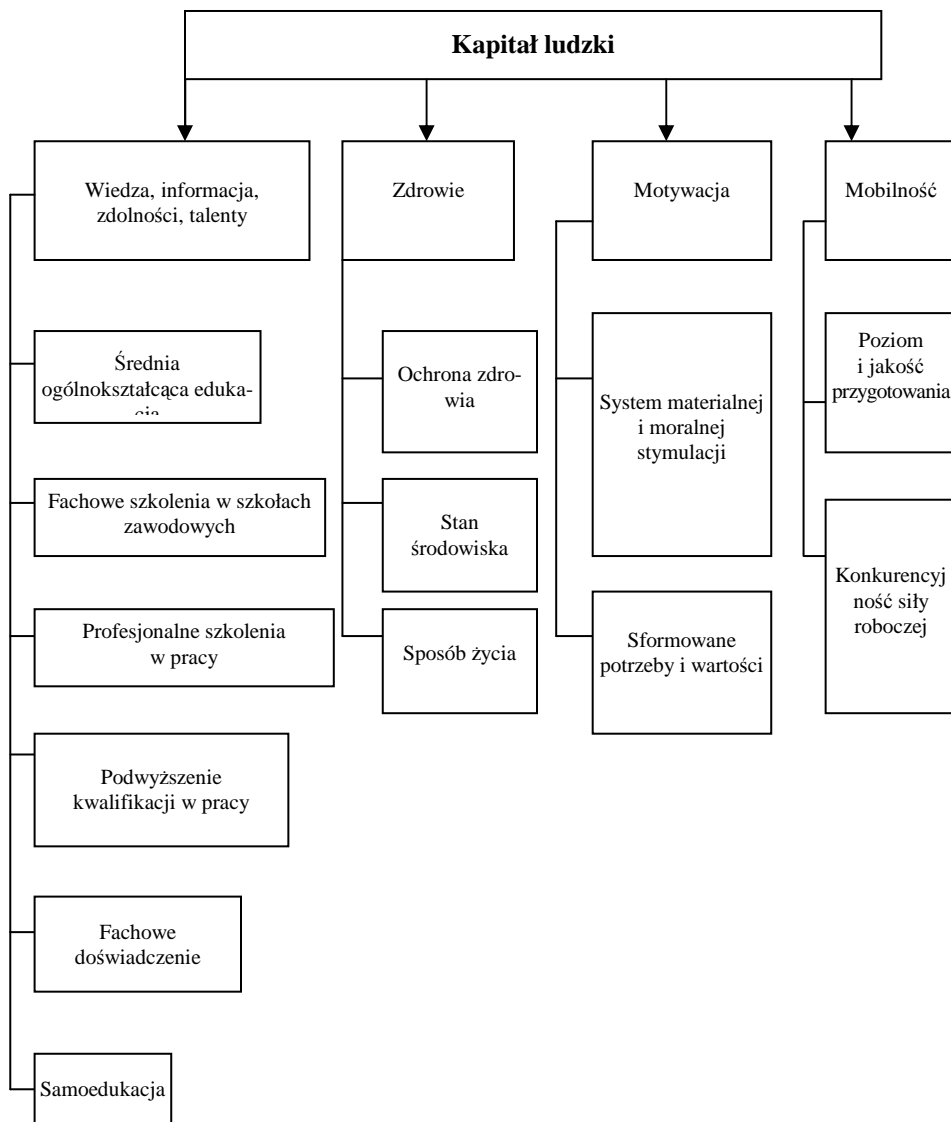
T. Schultz wypracował następującą definicję: „Kapitał ludzki jest miarą urzeczywistnionej w człowieku przydatności i przynosi określony dochód. Kapitał ten afirmuje wrodzone zdolności i talent, a także wykształcenie i otrzymane kwalifikacje” [Schultz, 1968, s. 61]. Z kolei L. Szewczuk prezentuje w pierwszej kolejności potencjał kapitału fizycznego, a dopiero potem kapitału intelektualnego. Wprowadzenia kategorii „kapitał ludzki” do ojczystego naukowego obiegu i jej uzasadnienia dokonała O. Hrisznowa, która określa go jako kategorię ekonomiczną. Według niej jest to kategoria odzwierciedlająca produktywność zdolności, cechy osobiste i motywacyjne, które wykorzystywane są w działalności ekonomicznej i sprzyjają wzrostowi wydajności pracy. Dzięki temu wpływają one na zwiększenie dochodów (zarobków) swojego właściciela i dochodu narodowego [Hrisznowa, 2007, s. 17].

Tak więc kapitał ludzki w szerszym pojęciu to intensywny produktywny czynnik rozwoju gospodarczego, społecznego i rodzinnego, który obejmuje część wykształconej siły roboczej, jej wiedzę w formie narzędzi pracy intelektualnej i administracyjnej, ukierunkowanej na rzecz zapewnienia skutecznego i efektywnego funkcjonowania kapitału ludzkiego jako produktywnego czynnika rozwoju.

Odtworzenie kapitału określa się jako bezustanną odbudowę procesu produkcji towarów, usług i dóbr duchowych, w wyniku którego następuje odtworzenie wszystkich elementów systemu ekonomicznego, tj. sił produkcyjnych, organizacyjnych, wytwórczych, socjalnych, kulturalnych, prawnych i politycznych także narodowych stosunków ekonomicznych i całego mechanizmu gospodarczego [*Materiały strategicznego...*, 2011, s. 64].

CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE KAPITAŁ LUDZKI

Wybór kapitału ludzkiego jako głównego czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego, wymaga systemowego i kompleksowego podejścia przy opracowywaniu odpowiedniej koncepcji albo strategii. W strukturze kapitału ludzkiego można wyodrębnić następujące elementy główne: wiedzę i zdolności produktywne, zdrowie, motywację i mobilność [Bliźniuk, 2002, s. 64–74]. Koncepcje te w układzie schematycznym ukazuje rysunek 1.

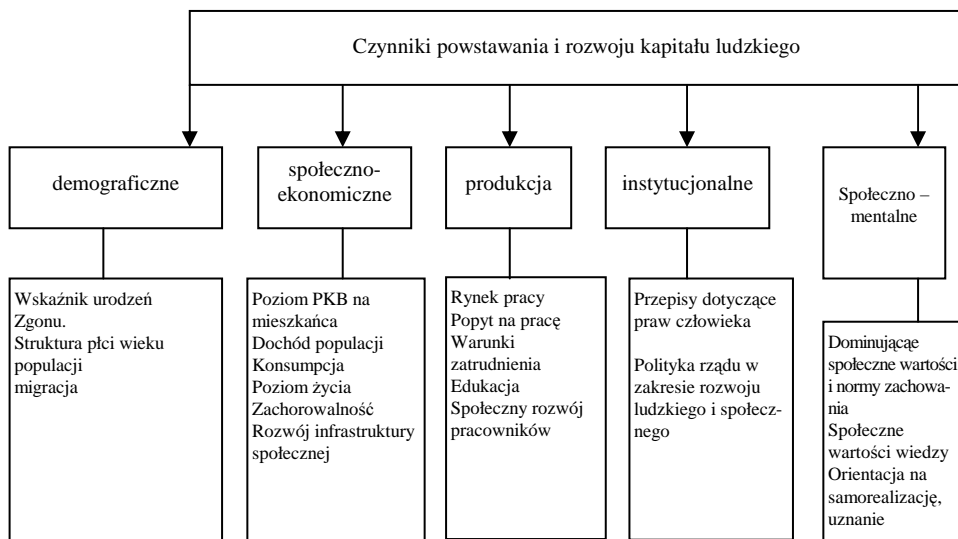

Rysunek 1. Kapitał ludzki, jego składowe i warunki kształtowania

Źródło: [Grisznowa, 2002].

Kapitał ludzki kształtuje się na poziomie każdej oddzielnej osobowości. Jeśli osoba nie wykorzystuje w ekonomicznej działalności swoich zdolności produktywnych, tj. wiedzy i przyzwyczajenia, to jej potencjalny kapitał może nie przekształcić się w kapitał realny.

Kształtowanie kapitału ludzkiego zależy od szeregu czynników, które można przyporządkować w następujące grupy: ludnościowe, społeczno-ekonomiczne, wytwórcze, instytucjonalne i *socjalnomentalne* [Nazarowa, 2006, s. 240]. Ujęcie to w układzie graficznym przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2. Czynniki kształtowania i rozwoju kapitału ludzkiego

Źródło: [Grisznowa, 2002].

Jednym ze skutecznych czynników odtworzenia kapitału ludzkiego jest migracja ludności, ukazująca kształtowanie się potoków emigracji i reemigracji oraz skali ich natężenia. Proces ten przeanalizowano na przykładzie danych dotyczących miasta Drohobycza [*Materiały strategicznego...*, 2011, s. 64].

Tabela 1. Liczba mieszkańców w tys.

Regiony	2006	2007	2008	2009	2010
Miasto	99,6	99,9	99,7	99,5	99,1
Obwód	2577,1	2568,4	2559,8	2552,9	2549,6
Ukraina	46 929,5	46 646,0	46 372,7	46 143,7	45 962,9

Źródło: [Rocznik Statystyczny Obwodu Lwowskiego 2011 r.].

W okresie 2006–2010 obserwuje się powolne zmniejszenie liczby ludności, które nastąpiło w wyniku spadku współczynnika urodzeń i wzrostu śmiertelności oraz negatywnego salda migracji. Skutki kryzysu finansowego, a mianowicie upadek gospodarki, ograniczenie miejsc pracy oraz niski poziom wynagrodzeń

zmusiły część ludzi do opuszczenia miasta. Tendencja zmniejszenia liczby ludności w mieście odpowiada analogicznym wskaźnikom jak w Obwodzie Lwowskim oraz na Ukrainie (tabela 1).

Tabela 2. Naturalny i migracyjny ruch ludności w Drohobyczu

Wskaźniki	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Urodzenia	915	1006	930	938	988	933
Zgony	1123	1010	1017	1046	953	1016
Przyrost naturalny	-208	-4	-87	-108	35	-83
Liczba przybyłych	1753	1861	1786	1594	1230	1593
Liczba ubytych	1518	1614	1846	1672	1647	1930
Saldo migracji	235	247	-60	-78	-417	-337
Ogólny wzrost (zmniejszenie)	27	243	-147	-186	-382	-420

Źródło: [Urząd Statystyczny Obwodu Lwowskiego, Lwów, 2011].

Sytuacja demograficzna w badanym okresie była niepokojąca. W badanym przedziale czasowym przyrost naturalny był ujemny, z wyjątkiem 2009 r. Taką samą sytuację obserwuje się w tempie przyrostu ludności. Tu wyjątkiem były lata 2002 i 2006, kiedy można było obserwować dodatnie saldo, które nawet w tym czasie pokrywało tempo spadku liczby ludności. Jednak począwszy od 2007 roku wznowiła się negatywna tendencja analizowanego zjawiska (tabela 2).

Istotnym problemem demograficznym i społecznym jest zatrudnienie i bezrobocie w analizowanym mieście.

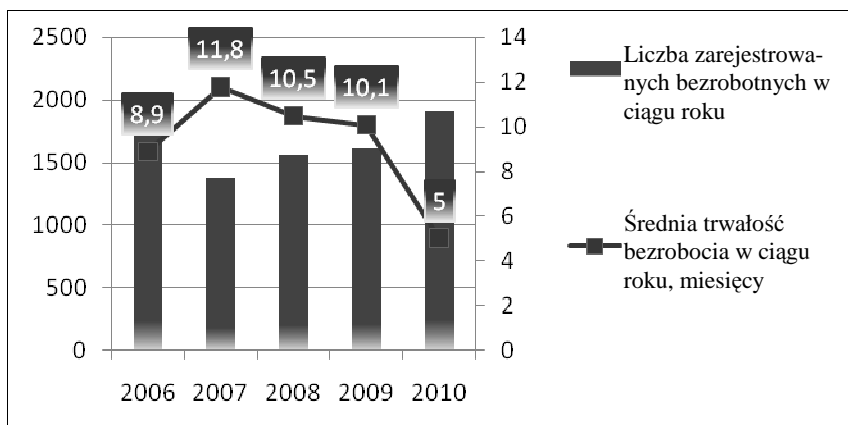
Tabela 3. Ogólny stan zatrudnienia w Drohobyczu

Lata	2006	2007	2008	2009	2010
Miasto	23336	23731	23645	22159	20555

Źródło: [dane Rady Miasta w Drohobyczu].

Analizując dane można stwierdzić, że negatywne tendencje kryzysu makroekonomicznego z lat 2008–2009 miały ujemny wpływ na rynek pracy, zarówno na poziomie krajowym i lokalnym, w tym i w Drohobyczu, a stopa zatrudnienia wśród mieszkańców w latach kryzysu znacznie spadła (tabela 3).

Skutki kryzysu finansowo-ekonomicznego znacznie wpłynęły na poziom zarejestrowanego bezrobocia (rysunek 3). Jeśli do 2008 roku poziom bezrobocia stale malał, to począwszy od tego roku wskaźnik ten stale rośnie. Z kolei wskaźnik średniej długotrwałości bardzo znacznie zmalał w przyjętym przedziale czasowym. Może to świadczyć z jednej strony o dużym popycie na pracę, a także o skutecznej pracy centrum zatrudnienia w Drohobyczu.

Rysunek 3. Dynamika poziomu bezrobocia i jego średnia długotrwałość

Źródło: [Miejska Rada Narodowa w Drohobyczu].

W związku ze znaczącym wzrostem wkładów kapitałowych w odtworzenie robocizny, jak uważają zwolennicy koncepcji kapitału ludzkiego, znacznie zmieniła się struktura płacy zarobkowej. Zjawisko to ukazuje tabela 4.

Tabela 4. Średnia płaca zarobkowa w hrywniach

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010
Miasto Drohobycz	680,8	854,73	1066,71	1404,49	1648,91
Mężczyźni	789,04	961,74	1205,87	1562,89	
Kobiety	569,13	743,9	929,84	1248,98	
Obwód Lwowski	923,00	1183,00	1570,00	1667,00	1941,00
Ukraina	1041,00	1351,00	1806,00	1906,00	2239,00

Źródło: [Urząd Statystyczny Obwodu Lwowskiego, Lwów 2011].

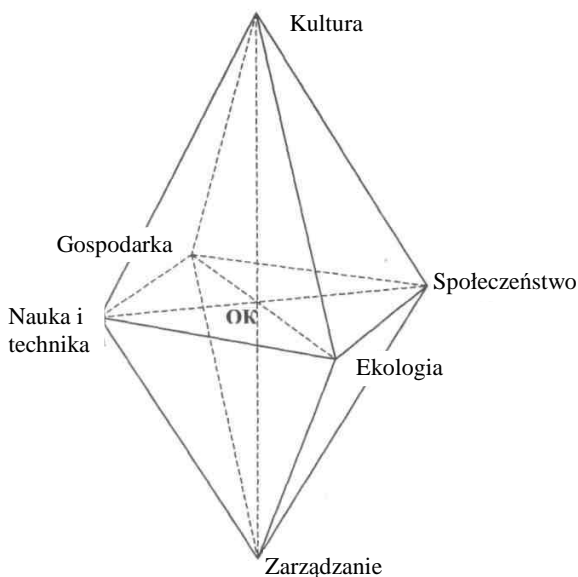
Z tabeli 4 wynika że poziom średniej płacy zarobkowej w mieście Drohobyczu, znacznie ustępuje analogicznemu wskaźnikowi w Obwodzie Lwowskim i na Ukrainie.

Tempo przyrostu średniej płacy zarobkowej nie jest jednakowe. Najwyższy jej wzrost zauważono w latach 2006–2009 w mieście Drohobyczu (ponad dwukrotnie).

Jednym z ważnych czynników w odtworzeniu kapitału ludzkiego jest stan zdrowia ludzi. System ochrony zdrowia analizowanego miasta zabezpiecza 9 leczniczo-profilaktycznych zakładów. Najbardziej potężnymi i wieloprofilowymi wśród stacjonarnych zakładów są: miejski szpital nr 1, miejski szpital w Stebnyku, izba porodowa i dziecięcy szpital. W oddziałach medycznych znajduje się 945 łóżek szpitalnych. Poziom leczenia i proces diagnostyczny w placówkach medycznych odpowiada wymogom dnia dzisiejszego. W diagnostyce szeroko wykorzystuje się najnowocześniejsze urządzenia medyczne.

Podstawą w teorii kapitału ludzkiego jest element edukacyjny. Edukacja to zdobywanie wiedzy i umiejętności indywidualnych, które wpływają na cenę kapitału ludzkiego i statusu społecznego.

Poprawa jakości kształcenia jest jednym z podstawowych warunków kapitału ludzkiego. Efektywność poziomu edukacji jest jedną z obowiązkowych faz rozwoju ludzkiego kapitału. Jednym ze sposobów rozwiązania powyższych problemów jest tworzenie regionalnych klastrów edukacji. Proponowany model łączy różne aspekty rozwoju regionalnego i systemu edukacji, zabezpiecza zarządzanie poprzez „prymat” kultury (rysunek 4).

Rysunek 4. Model klastru edukacji w strukturze gospodarki regionalnej

Źródło: opracowanie własne.

Produktem końcowym systemu edukacji jest człowiek, który uosabia strukturę społeczeństwa określoną liczbą odmiennych i różnorodnych osobowości, tworzących demokulturę regionu. W procesie społecznego rozwoju człowieka wykształcają się psychiczno-intelektualne postawy i różnorodne układy w świadomości, które formują sposoby poznania świata i wytwarzają model przynależny do tej czy innej społeczno-kulturowej wspólnoty.

Środowisko demograficzne charakteryzuje się takimi parametrami jak: wielkość populacji, zagęszczenie, lokalizacja, wiek, płeć, rasa, zawód oraz wykształcenie, ale rozpatrywane w ujęciu dynamicznym.

Większość z tych cech społecznych tylko pośrednio kształtuje system edukacji, ale to nie umniejsza roli klastru edukacji w gospodarce regionu. Tak więc

aspekt demograficzny rozwoju regionalnego jest wyjściem z systemu edukacji, innymi słowy rozwój regionu utożsamia się z systemem edukacji.

Wzajemne relacje nauki i technologii tworzą określoną bazę naukową stanowiącą źródło powstawania podstawowych wartości klastra edukacyjnego.

W skład zasobu klastra edukacyjnego wchodzi także kategorie ekonomiczne i ekologiczne. Ich wymiar mierzony jest wysokością nakładów społeczeństwa i przedsiębiorców na edukację, ukierunkowaną dla zdobycia określonej wiedzy oraz umiejętności. W procesie tym uczestniczą również organizacje pozarządowe, zainteresowane kształceniem określonych specjalistów dla potrzeb produkcyjnych i usługowych. Aspekt ekologiczny ukierunkowany jest na otoczenie, które powinno stwarzać odpowiednie warunki zdrowotne dla życia i pracy człowieka.

Wymiar społeczny i organizacyjny odnosi się do instytucjonalnego otoczenia, w którym funkcjonuje klastr edukacji.

Wszystkie czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego tworzą pewną całość funkcjonalną, a wkomponowany klastr edukacyjny oddziałuje na odpowiednie aspekty tego rozwoju.

LITERATURA

- Becker G.S., 2003., *Человеческое поведение. Экономический подход*. Избранные труды по экономической теории / Пер. с англ., сост., науч. ред. послесловия Р.И. Капелюшников, предисловия М.И. Левин. – М.: ГУВШЭ.
- Bliznjuk W.W., 2002, *Людський капітал як фактор економічного розвитку* // Економіка і прогнозування. - №2.
- Grisznova O.A. 2002. *Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки*.
- Informacja o stanie gospodarki w mieście Drohobyczu*, 2012, Rada Miasta Drohobyczu.
- Materiały strategicznego planu rozwoju miasta Drohobycza*, 2011, Pierша версія. Дрогобич.
- Nazarowa G.W., Gawkołowa N.L., Markowa N., S., 2006. *Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств*. – Х.: ХНЕУ
- Rocznik Statystyczny Obwodu Lwowskiego, 2011, Urząd Statystyczny we Lwowie.
- Shultz T., 1968, *Human Capital in the International Encyclopedia of the Social Sciences*. N.Y. vol. 6.

Streszczenie

W artykule rozpatrzono problematykę dotyczącą procesu kształtowania się kapitału ludzkiego. Oceniono główne czynniki jego rozwoju i podjęto próbę jego wyodrębnienia na przykładzie miasta Drohobycza.

Problems of Restoring Human Capital on Example of Drohobych Town (Ukraine)

Summary

The study deals with problems concerning process of human capital creation. Main factors of its development were assessed. Moreover, the authors tried to specify it, taking the example of Drohobych town.